

RUSKÁ DIPLOMACIA NA MIEROVÝCH ROKOVANIACH V TYLŽI V ROKU 1807

JARMILA BOBOKOVÁ

BOBOKOVÁ, J.: Russian diplomacy in the peace negotiations in Tylž in 1807.

Vojenská história, 11, 2, 2007, pp 37 – 47, Bratislava.

The study analyses the peace negotiations in Tylž, Eastern Prussia (current Kaliningrad 's area of Russia) between the Russian tzar Alexander I and the French emperor Napoleon I. The author tried to advance the importance of these negotiations in the complex context of the international foreign policy situation in that period. She briefly outlined the development of the French – Russian relationships after The Great French revolution, as well as the inner policy of Russia. The work zooms in the external factors leading to the subscription of the peace agreement between these countries. The author states that Russia did not lose from the territorial point of view by the subscription. It just had to give up some of its positions in the east Mediterranean. Next she remarked that Napoleon was for the 1.time confronted with the limits of his own alternatives, which Russian had given him. Some of the contemporary politicians already judged that France had not stroke the right direction, especially not in relation to Prussian, which France wished to destroy. Finally, he states that the peace in Tylž led to shaken French position.

Military history. The history of Russia. Russian-French agreement in 1807.

V júli 1807 sa v mestečku Tylža vo východnom Prusku (dnes – Kaliningradská oblasť Ruska), pri rieke Nemen uskutočnilo stretnutie dvoch panovníkov – ruského cára Alexandra I. a francúzskeho cisára Napoleona I.. Stretnutie sa skončilo podpísaním mierovej a spojeneckej dohody medzi obidvomi štátmi. Nie je možné ani pochopiť, ani správne hodnotiť význam tylžských dohôd, ak sa stručne nevrátime o niekoľko rokov späť – k predchádzajúcim udalostiam.

Veľká francúzska revolúcia zasiahla výrazne do rusko-francúzskych vzťahov. Monarchistické Rusko prerušilo po poprave Ľudovíta XVI. všetky kontakty so svojim bývalým spojencom. Na konci 18. storočia sa už zúčastnilo v dvoch koalíciách európskych monarchií proti republikánskemu Francúzsku.

Na jar 1800, v období vlády Pavla I., nastal obrat v zahraničnej politike Ruska. Bol charakterizovaný roztržkou s Anglickom a rýchlym zblížením s Francúzskom.¹ Konflikt s Anglickom – najväčším obchodným partnerom – však nevyhovoval vplyvným kruhom ruskej aristokracie, podnikateľskej šľachty a obchodníkom. V marci 1801 uskutočnila proanglicky orientovaná skupina v Petrohrade palácový prevrat. Pavol I. bol zavraždený a na trón nastúpil jeho najstarší syn Alexander I.. Nasledujúce obdobie až do Tylžskej dohody prebehlo pod znakom evolúcie kurzu ruskej diplomacie od mierovej dohody s Francúzskom, podpísanej 8. októbra 1801 v Paríži, i obnovenia diplomatických vzťahov, po vstup Ruska do antinapoleonskej koalície, porážky ruských vojsk pri Slavkove v roku 1805 a vypovedania vojny Francúzsku v novembri 1806.²

¹Pozri: STANISLAVSKAJA, A. M.: *Rusko-anglijskije otnošenija i problemy Sredizemnomorja 1798 – 1802*, Moskva 1965, s. 144-155; *Dějiny diplomacie*, Praha : SNPL, 1961, s. 390; SKŘIVAN, A., DRŠKA, V., STELLNER, F.: *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1648 – 1914*. Praha : Institut pro středo-evropskou kulturu a politiku, Praha 1994, s. 114-115.

²Pozri: *Rossijskaja diplomatija v portretach*. Pod. red. A. V. Ignatjeva, I. S. Rybačenka, G. A. Sanina. Meždunarodnyj otnošenija, Moskva 1992, s. 104-106.

Ruská diplomacia sa aktívne zúčastňovala na utvorení štvrtej koalície. Jej základom bola výmena deklarácií, ktorá sa uskutočnila v júli 1806 medzi Alexandrom I. a pruským kráľom Fridrichom Wiliamom III. Znamenala utvorenie tajného spolku medzi obidvomi krajinami a potvrdila rusko-pruské spojenectvo proti Francúzsku.³ V druhej polovici roka 1806 dosiahlo antifrancúzske smerovanie politiky ruského dvora vrchol. 28. novembra podpísal Alexander I. protokol o vyhlásení vojny Francúzsku. Tomu predchádzal vpád francúzskych vojsk do Pruska a rozdrvenie pruských vojsk v dvoch bitkách pri Jene a Auerstäde, obsadenie Berlína a vyhlásenie dekrétov o kontinentálnej blokáde Anglicka. Do konca novembra okupovali Francúzi pruské územie až po Vislu.⁴ V histórii rusko-francúzskych vzťahov Napoleon ešte nebol tak blízko k Ruskému impériu.

V decembri 1806 sa pohla stopäťdesiat tisícová ruská armáda na pomoc obsadenému Prusku. Vojenské operácie sa preniesli do krajín, ktoré Prusku pripadli delením Poľska a neskôr do východného Pruska. Hlavný veliteľ ruských síl L. L. Bennigsen sa dlho vyhýbal rozhodnej bitke, obidve armády boli vyčerpané zimnými presunmi, trpeli nedostatkom potravín, ťažkosti vznikali aj pod vplyvom zlých komunikácií. Až po dvoch mesiacoch, v bitke pri Jílovom, dosiahla francúzska armáda prevahu nad spojenou prusko-ruskou armádou, ale nie úplné víťazstvo. Prusko odmietlo Napoleonovu ponuku separátneho mieru a Bartensteinskou konvenciou z 26. apríla 1807 sa ešte tesnejšie primklo k Rusku.⁵ Odmietnutie ostatných členov štvrtej koalície pripojiť sa ku konvencii a ťažká porážka Ruska pri Friedlande, 14. júna 1807, urobili koniec nádejám na úspech rusko-pruskej koalície.

Pravdepodobne až Friedlandská bitka rozhodla o zmene taktiky zahraničnej politiky Alexandra I.. V okolí cára sa však už dlhší čas prejavovali silné protirečivé nálady. Dovtedajšia politická reprezentácia, ktorá sa koncentrovala väčšinou okolo proanglicky orientovaných „mladých priateľov“ Alexandra I., strácala svoje pozície. Do popredia sa, naopak, dostávali prívrženci mierovej politickej orientácie na Francúzsko, ktorí zastávali názor, že ruská armáda nie je pripravená na vojnu s Napoleonom a bolo by veľmi riskantné pokračovať vo vojenských akciách. Lepšie východisko z existujúcej situácie videli v uzavretí mieru s Francúzskom. K najvýraznejším predstaviteľom tejto línie patrili cárův brat, veľkoknieža Konštantín, gróf N. P. Rumjancev, knieža A. B. Kurakin a štátny tajomník M. M. Speranskij. Títo sa stali tiež novými najbližšími radcami Alexandra I. a postupne obsadili významné pozície na najvyšších miestach vládneho aparátu.⁶

Ešte v predvečer bitky pri Friedlande presviedčal veľkoknieža Konštantín Alexandra I. o nevyhnutnosti okamžite uzavrieť mier s Francúzskom. Odmietal ďalšiu vojnu s odôvodnením, že sa vedie pre cudzie (t. j. pruské) záujmy.⁷ Na druhý deň ráno, 14. júna 1807 (keď ešte nebol známy výsledok stretnutia pri Friedlande), pozval Konštantín k sebe ministra zahraničných vecí A. Ja. Budberga, N. N. Novosiľceva, štátneho predstaviteľa, ktorý plnil dôležité diplomatické úlohy a A. A. Czartoryského, člena Štátnej rady, aby posúdili situáciu (sprevádzali Alexandra I. počas jeho prítomnosti pri ruskej armáde na jar a v lete 1807). Všetci, okrem Budberga,⁸

³GROMYKO, A. A.: Vnešnjaia politika Rossiji XIX i načala XX veka (ďalej VPR), zv. III., Izdatel'stvo političeskoj Literatury. Moskva 1963, Deklarácia Alexandra I. o spojenectve s Pruskom, 24. júla 1806, s. 231-232. Štvrtú koalíciu vytvorili na jeseň 1806 štyri štáty – Anglicko, Prusko, Švédsko a Rusko.

⁴Rossijskaja diplomatija v portretach, ref. 2, s. 106. Pozri SCHOEPS, H. J.: *Preussen*. Geschichte eines Staaten. Hamburg 1981, s. 108-111.

⁵VPR, Rusko-pruská konvencia o spojenectve, 26. apríla 1807, s. 557-564 (vo francúzskom a v ruskom jazyku), MARTENS, F.: *Sobranije traktatov i konvencij zaključennyh Rossijeju s inostrannymi deržavami*, T. VI., S. Peterburg 1883, s. 409-418. Konvencia zaväzovala signatárov: neuzatvárať separátne mier, vrátiť Francúzsko do jeho pôvodných hraníc, napomôcť teritoriálnej obnove Pruska.

⁶K názorovej diferenciacii ruskej spoločnosti pred podpísaním tylžského mieru pozri: VPR, pozn. č. 144, s. 686-692, č. 264, s. 717, č. 404, s. 751, č. 407, s. 752-753.

⁷VPR, pozn. č. 403, s. 750-751.

⁸Uzavretie Tylžského mieru ho prinútilo odísť v septembri 1807 do výslužby.

sa vyjadrili za urýchlené uzavretie prímeria a súhlasili s mierovými rokovaniaми. Poukazovali na zlý stav ozbrojených síl, nedostatok vojenských rezerv a celkovú finančnú situáciu Ruska.⁹ V ten istý deň, na obede u veľkokniežaťa, kde boli prítomní A. B. Kurakin a N. N. Novosiľcev, navrhol Konštantín vyslať parlamentárov k Napoleonovi, aby sa vyjasnili jeho ďalšie zámery a podmienky, za ktorých je možné s ním uzavrieť mier.¹⁰ Pripomíname, že rozhovor sa uskutočnil ešte pred príchodom správy o porážke ruskej armády pri Friedlande.

Alexander I. v tomto období ešte váhal nad návrhom uzavrieť prímerie s Francúzskom, hoci jeho najbližšie okolie bolo presvedčené o nevyhnutnosti tohto kroku. Až po správe hlavného veliteľa ruských vojsk L. L. Bennigsen, v ktorej oznamoval vojenský neúspech, a vyslovil presvedčenie o nevyhnutnosti začať rozhovory o prímerí, nezostávalo Alexandrovi I. nič iné ako súhlasiť. Ruská armáda bola rozbitá, vojská ustupovali v chaotickom stave. L. L. Bennigsen upozornil na možnosť prechodu napoleonskej armády na ruské územie.¹¹ Porážka pri Friedlande však bola len jednou, i keď dôležitou z celého komplexu vojensko-diplomatických a vnútropolitických príčin, ktoré mali vplyv na rozhodnutie cára. K nim sa ešte vrátíme.

Aj Francúzi boli vyčerpaní vojnou a priali si mier. Päť dní po bitke pri Friedlande dorazila Napoleonova armáda k Nemenu a zastavila sa na hraniciach Ruskej ríše pri Tylži. Zvyšky ruskej armády sa ešte stihli prepraviť cez rieku. Obidve armády stáli proti sebe oddelené riekou. Napoleon týmto naznačil Alexandrovi I., že nemá ambíciu pokračovať vo vojne a je pripravený na rozhovory. Diktovať podmienky mieru nemohol, lebo protivník síce prehral bitku, ale nebol rozdrvený ako jeho spojenci v predchádzajúcich rokoch. Cisár si snáď prvýkrát prial dosiahnuť rýchle politické riešenie. Uvedomoval si, že širšia vojenská akcia proti Rusku, spojená s dobývaním ruského územia, by vyžadovala dôkladnejšiu vojenskú prípravu.¹²

Ako sme spomenuli, o ťažkej porážke svojej armády sa cár dozvedel z hlásenia Bennigsen. 16. júna 1807 mu odpovedal, že sa rozhodol začať rozhovory o prímerí s Napoleonom, ale len pod podmienkou nedeliteľnosti svojho územia. Oznamoval mu, že bezprostredným vedením týchto rozhovorov poveril knieža D. I. Lobanov-Rostovského.¹³ Poznamenávame, že zatiaľ sa hovorilo len o uzavretí prímeria.

V inštrukciách, ktoré dostal 16. júna 1807 Lobanov-Rostovskij od Alexandra I., sa predpokladá uzavrieť prímerie s francúzskym veliteľstvom na dobu jeden mesiac, ale nenavrhopovať rozhovory o mieri. Je však zaujímavé, že cár splnomocnil knieža vstúpiť aj do rozhovorov o mieri, ale len vtedy, ak o ňom ako prvá začne hovoriť francúzska strana. Pre tento prípad dostal Lobanov-Rostovskij zvláštne inštrukcie.¹⁴ Napokon, nedalo sa pochybovať o tom, že takýto návrh dostane. Napoleon už dávno rozmýšľal o mieri s Ruskom.¹⁵ Rýchlo sa vyvíjajúce udalosti potvrdili správnosť podobných predpokladov.

⁹VPR, pozn. č. 403, s. 751. O protirečeniach vládnucích kruhov Ruska v otázkach zahraničnej politiky pozri: Tamže, pozn. č. 144, s. 686, č. 264, s. 717, č. 404, s. 751, č. 407, s. 752.

¹⁰VPR, pozn. č. 403, s. 751, anotácia dokumentu A. B. Kurakin cárovnej Márii Fiodorovne, 15. júna 1807, s. 611.

¹¹VPR, anotácia dokumentu Hlavný veliteľ ruskej armády L. L. Bennigsen Alexandrovi I., 15. júna 1807, s. 612.

¹²VPR, pozn. č. 407, s. 752, č. 415, s. 760, MANFRED, A. Z.: *Napoleon Bonaparte*, Bratislava, 1974, s. 427.

¹³VPR, anotácia dokumentu Alexander I. hlavnému veliteľovi ruskej armády L. L. Bennigsenovi, 16. júna 1807.

¹⁴VPR, anotácia dokumentu Alexander I. generálporučikovi D. I. Lobanovi-Rostovskému, 16. júna 1807, s. 613, *Rossijskaja diplomatija v portretach*, ref. 2, s. 110.

¹⁵V januári až júni 1807 vyjadril Napoleon niekoľkokrát želanie začať mierové rozhovory s Ruskom. Situácia v západnej Európe bola preňho značne nevýhodná. Alexander I. mal však podmienku, aby na rokovaniach boli prítomní aj zástupcovia Anglicka a Pruska. Keďže podstata Bonaparteho taktiky – dosiahnuť rozkol protifrancúzskej koalície – sa nezmenila, ďalšie rozhovory sa neuskutočnili. Pozri: VANDAL, A.: *Napoléon et Alexandre I-er. L'alliance russe sous le Premier Empire*. V. I. De Tilsit a Erfurt. 6-e édition. Paris 1906. Existuje ruský preklad – VANDAL, A.: *Napoleon i Alexander I. Franko – ruskij sojuz vo vremena Pervoj imperii*. T. I. Ot Tilsita do Erfurta. Perv. s. 6-ogo franc. izdanija. SPb. 1910, VPR, pozn. č. 302, 303, s. 725, pozn. č. 407, s. 752; SIROTKIN, V. G.: *Duel dvuch diplomatij*. Moskva : Nauka, 1966, s. 59.

Rusko-francúzske rozhovory o prímerí sa začali 19. júna 1807 v Tylži. V súlade s inštrukciami, Lobanov-Rostovskij oznámil, že Rusko nikdy neuzavrie prímerie za podmienok preňho ponížených a navrhol uchovať vtedajšie hranice. Jeho návrh sa nestretol s námietkami francúzskeho predstaviteľa maršala Berthiera, ktorý zdôraznil, že Francúzsko nemá žiadne teritoriálne nároky voči Rusku. Koncom prvého dňa rozhovorov dal Berthier oficiálny návrh podpísať nielen prímerie, ale uzavrieť aj mierovú dohodu. Obsah rozhovorov oznámil Lobanov-Rostovskij hlavnému veliteľovi ruskej armády L. L. Bennigsenovi.¹⁶

Večer toho istého dňa sa prostredníctvom Bennigsenom zoznámil s francúzskymi podmienkami ruský cár.¹⁷ V liste z 20. júna 1807 adresovanom Bennigsenovi vyjadril súhlas s podpísaním prímeria, s podmienkou, že vojská oboch strán zostanú na predošlých pozíciách. Začať rozhovory o mieri považoval za možné len po prímerí.¹⁸

21. júna rozhovory pokračovali a ukončili sa podpísaním dohody o vojnovom prímerí na obdobie jedného mesiaca. Ako písal Lobanov-Rostovskij Alexandrovi I., Berthier ho presviedčal, že Napoleon sa úprimne snaží nielen o mier, ale i o spojenectvo s Ruskom. Okrem toho, pokračovalo knieža, Berthier hovoril o účelnosti osobného stretnutia hláv oboch štátov, ktoré by mohlo viesť k podpísaniu mieru výhodného pre obidve krajiny.¹⁹

Podpísanie prímeria malo vytvoriť vhodné podmienky na ďalšie rokovania a podpísanie konečného mieru. V prípade porušenia prímeria ani jedna zo zainteresovaných strán nesmela obnoviť vojenské akcie skôr ako o mesiac od podpísania dohody. Demarkačná línia bola určená po riekou Nemen. Francúzsko sa zaviazalo, že podpíše prímerie aj s Pruskom a do podpísania tejto dohody sa vyhne vojenskému konfliktu. Ruský cár a francúzsky cisár sľúbili vymenovať splnomocnencov, ktorí podpíšu konečný mier.²⁰

Ruské politické kruhy, reprezentované najmä veľkou časťou cárskej rodiny, ktorá bola proti Rusko-francúzskemu mieru, prijali správu o podpísaní prímeria so značnou nespokojnosťou. Toto politické zoskupenie presadzovalo vojnu s Francúzskom a rusko-pruské spojenectvo. K najzarytejším zástancam tohto politického prúdu patrila cárova matka, Mária Fiodorovna. A. B. Kurakin ju v listoch oboznámil s obsahom rozhovoru s Alexandrom I. v predvečer podpísania rusko-francúzskeho prímeria. Cár v rozhovore uvádzal príčiny, ktoré rozhodli o jeho súhlase uzavrieť prímerie a neskôr mier s Francúzskom. Bolo ich niekoľko. Za hlavný argument Alexander I. považoval výnimočne zložitú situáciu Ruska, ktoré bez pomoci štvrtej koalície nieslo hlavnú ťarchu vojny. Naznačil ťažkú vojenskú porážku. Okolnosti sa tak skomplikovali, že bolo potrebné myslieť predovšetkým na svoju vlastnú záchranu a riadiť sa len záujmami svojho štátu. Armáda niesla obrovské ľudské straty, pomoc zo strany spojencov, v prvom rade Anglicka, chýbala. To všetko znemožňovalo ďalšie vedenie vojenských akcií. Na jeseň 1806 sa ruská armáda ocitla v podstate sama vo vojne na troch frontoch – vo vojne s Perziou (od r. 1804), s Tureckom (od r. 1806) a s napoleonským Francúzskom. Kurakin v liste upozornil cárovu matku aj na zosilnenie profrancúzskych nálad v Poľsku. Poukázal i na to, že v takejto situácii sa tiež A. Ja. Budberg zriekol myšlienky pokračovať vo vojne. Kurakin vyjadril obavu,

¹⁶VPR, anotácia dokumentu Generálporučík D. I. Lobanov Rostovskij Alexandrovi I., 19. júna 1807, s. 614, *Rossijskaja diplomatija v portretach*. Ref. 2, s. 111.

¹⁷VPR, anotácia dokumentu Hlavný veliteľ ruskej armády L. L. Bennigsen Alexandrovi I., 19. júna 1807, s. 614.

¹⁸VPR, anotácia dokumentu Alexander I. hlavnému veliteľovi ruskej armády L. L. Bennigsenovi, 20. júna 1807, s. 615.

¹⁹VPR, anotácia dokumentu Generálporučík D. I. Lobanov-Rostovskij Alexandrovi I., 21. júna 1807, s. 615, *Rossijskaja diplomatija v portretach*, ref. 2, s. 111.

²⁰Dohodu o prímerí ratifikoval Napoleon 22. júna 1807 a Alexander I. o deň neskôr. Výmena ratifikačných listín sa uskutočnila 24. júna 1807 v hlavnom stane ruského štábu.

Prímerie medzi Pruskom a Francúzskom bolo podpísané 25. júna 1807.

Pozri: VPR, Rusko-francúzska dohoda o prímerí z 21. 6. 1807, Tylža, s. 616-617 (vo francúzskom jazyku), s. 617-618 (v ruskom jazyku), Tamže, pozn. č. 408, s. 753, MARTENS, F.: *Sobranije traktatov i konvencij zaključennych Rossije s inostrannymi deržavami*. T. XIII., S. Peterburg 1902, s. 307-309.

že prímerie môže byť nepevné a porušené, pretože obidve strany sa ešte nedotkli otázok súvisiacich s Tureckom.²¹

Už počas rokovaní D. I. Lobanova-Rostovského a maršala Berthiera, 21. júna 1807, hovoril francúzsky predstaviteľ o možnosti osobného stretnutia francúzskeho cisára s ruským cárom.²² Po ratifikácii prímeria aj Alexander I. vyslovil želanie stretnúť sa osobne s Napoleonom. Takéto stretnutie mohlo urýchliť podpísanie mieru. Začala sa teda ďalšia etapa rokovaní – etapa osobných stretnutí obidvoch panovníkov, ktorá trvala temer dva týždne. Rusko očakávalo obrat v zahraničnej politike.²³

Prvé stretnutie obidvoch panovníkov sa konalo 25. júna 1807. Stretli sa na plti s „rokovacou sálou“ uprostred rieky Nemen. Presný obsah rozhovoru, ktorý sa uskutočnil medzi štyrmi očami, zostal neznámy. Všeobecný zmysel besedy obidvoch monarchov na nemenskej plti a v nasledujúcich dňoch v Tylži bol pravdepodobne začlenený do mierovej zmluvy, podpísanej o niekoľko dní neskôr.

Počas rokovaní, ktoré prebiehali v ostrom diplomatickom boji, sa obidvaja monarchovia museli dotknúť aj niekoľkých chýlostivých otázok. Alexandrovou nevyhnutnou podmienkou „zmierenia“ s Francúzskom bolo zachovanie Pruska a požiadavka „voľnej ruky“ v Turecku. Veľké rozpory vznikli aj v otázke spojenectva. Obidve strany dospeli postupne ku kompromisu. V ťažkých podmienkach po bitke pri Friedlande vedel nájsť Alexander I. v rokovaníach s Napoleonom správny tón, aj potrebné argumenty. Zároveň si vedel zachovať postavenie rovnocenného partnera. Napoleon charakterizoval cára, že je „nepochybne najschopnejším zo všetkých vládnucích monarchov, hoci mu chýba vojenské nadanie“.²⁴

Súčasne s rokovaním obidvoch panovníkov prebiehali stretnutia ministrov a vysokých hodnostárov. Za ruskú stranu splnomocnil Alexander I. vedením rozhovorov knieža A. B. Kurakina a generálporučíka D. I. Lobanova Rostovského. Francúzsku stranu zastupoval minister zahraničných vecí Ch. M. Talleyrand – Périgord.

Pretože rozhovory v Tylži sa často viedli len vo dvojici, mnohé ich peripetie sa nezachytili na papieri. Všetky doteraz zistené dokumenty v ruských archívoch sa publikovali v III. dieli I. série dokumentov ruského Ministerstva zahraničných vecí – *Zahraničná politika Ruska 19. a začiatku 20. storočia* (Moskva, Vydavateľstvo politickej literatúry 1963). Najdôležitejšie materiály, súvisiace s tylžskými rokovaniami, boli uverejnené aj v Zborníku cárskej ruskej historickej spoločnosti. Bohužiaľ, nie sú mnohopočetné. Ruský historik G. V. Sirotkin, ktorý sa špeciálne zaoberal výskumom rusko-francúzskych vzťahov začiatkom 19. storočia, mal všetky dôvody konštatovať, že vo Francúzsku sa nepublikovali žiadne dokumenty z Tylže, ktoré by približovali „kuchyňu“ týchto rozhovorov.²⁵

²¹VPR, anotácia dokumentov, 2 listy A. B. Kurakina cárovnej Márii Fiodorovne, 22. jún 1807, s. 621, Tamže, pozn. č. 407, s. 752-753. Po Slavkove, na základe Bratislavského mieru z decembra 1805 obsadil Napoleon východné pobrežie Jadranského mora (Kotorskú oblasť, Istriu, Dalmáciu) a mohol tak vykonávať nátlak na balkánske provincie Turecka. V januári 1806 vyhnať Francúzsko z Neapola Bourbonovcov, a tým získalo tiež celé západné pobrežie Jadranu. Na to, aby Napoleon ovládol celé Jadranské more, zostávalo už len vytlačiť ruské posádky z Jónskych ostrovov a Kotorského zálivu. Pozri: *Dejiny diplomacie, ref. 1*, s. 396-397, SKŘIVAN, DRŠKA, STELLNER, ref. 1, s. 117.

²²VPR, anotácia dokumentu Generálporučík D. I. Lobanov-Rostovskij Alexandrovi I., 21. januára 1807, s. 615.

²³Rossijskaja diplomatija v portretach, ref. 2, s. 112. Na rokovania bol pripravený aj pruský kráľ Fridrich Wiliam III.. Čakal na ruskom brehu Nemenu a dúfal, že ho tiež oslovia. Až na naliehanie Alexandra I. bol Napoleon ochotný pozvať ho, ale len na oficiálne recepcie a slávnostné obedy. Na rozhovory ho nepripustil a správal sa k nemu tak pohľadavo, ako to len bolo možné. Ani príchod pruskej kráľovnej Lujzy do Tylže a jej stretnutie s Napoleonom neprineslo želané výsledky pre Prusko. TARLE, J. V.: Napoleon. Praha : Naše vojsko, 1950, s. 194; MANFRED, ref. 12, s. 468; SCHOEPS, ref. 4, s. 111.

²⁴Pozri: TARLE, ref. 23, s. 192-193, MANFRED, ref. 12, s. 430, 473.

²⁵Pozri: SIROTKIN, V.G.: *Duel' dvuch diplomatij*. Moskva : Izdatel'stvo Nauka, 1966, s. 63-112, Rossijskaja diplomatija v portretach, ref. 2, s. 114.

Čo poskytuje analýza nie mnohých zachránených svedectiev? Obsah rozhovorov medzi Alexandrom a Napoleonom s veľkou pravdepodobnosťou približujú dva dokumenty: 1. Projekt inštrukcií predstaviteľom splnomocneným viesť rokovania o uzavretí mieru s Francúzskom, 2. Doplnkový projekt k inštrukciám. Projekt inštrukcií obsahoval pokyny k otázkam, ktoré mali byť predmetom rokovaní ruských splnomocnencov s francúzskou stranou. Vychádzal z aktuálneho zahranično-politického postavenia Ruska. Keď sa v roku 1806 rozhodol Alexander I. obnoviť boj proti rastúcej moci a rozširovaniu hraníc Francúzska, orientoval sa na spojenectvo s Pruskom. Tento, vtedy ešte neporazený, štát bol pomerne dobrou bariérou v postupe Napoleona smerom k ruským hraniciam. Alexander I. tiež veril, dokonca bol do určitej miery presvedčený, že sa Rakúsko pridá k Prusku a Rusku. A nakoniec sa spoliehal na rozhodujúcu pomoc Anglicka, ktoré bolo bezprostredne zainteresované na tom, aby zamedzilo bezhraničnému veľmocenskému rastu Francúzska.

Cárove predpoklady sa nespĺnili. Prusko porazila francúzska armáda a Napoleonovi už nič neprekážalo v ceste na východ, k ruským hraniciam. Rakúsko sa obmedzilo len na neurčité vyhlásenia a zostalo pasívne. Londýnsky dvor bol zaujatý výmenou kabinetu a parlamentnými diskusiami, udalosti na kontinente vnímal ako druhoradé. Sľúbenú finančnú pomoc Rusku a spojeneckej armáde neposkytol v plnom rozsahu. Bonaparte mal výhodu aj v tom, že mohol využiť v boji proti Rusku vojenské zdroje Nemecka, Talianska a všetkých ostatných ním podmanených krajín. Preto cár nakoniec súhlasil s rokovaniami s francúzskou stranou, tým skôr, že nebol nijakými konkrétnymi záväzkami zviazaný ani s Rakúskom, ani s Anglickom.²⁶

Ruskí splnomocnenci mali francúzsku stranu dôrazne oboznámiť s tézou, že cár nemá nároky na Taliansko, Španielsko, Portugalsko, Švajčiarsko, Holandsko a nakoniec ani na nemeckú oblasť. Naopak, Alexander I. žiadal zachovanie pozícií v Konštantinopoli a udržanie ruského vplyvu v oblasti Čierneho mora. Cár bol ochotný vyvieť svoje vojská z Moldavska a Valašska. Stanovil si však podmienku, aby do uzavretia konečného mieru medzi Portou a Ruskom zostali tieto kniežatstvá neutrálne a aby do nich nemali prístup žiadne cudzie vojská. Francúzsko malo byť sprostredkovateľom v urovaní rusko-tureckého konfliktu. Cár súhlasil aj s odvolaním ruských vojsk z Jónskych ostrovov, ak si to bude Francúzsko želať, ale s podmienkou, že si udržia samosprávu.²⁷ Čo sa týka Bokorského zálivu, Alexander I. nebol proti jeho odovzdaniu Francúzom.²⁸

Po vyčíslení rozličných výhod, ktoré mohlo Francúzsko získať z mieru s Ruskom, oznámila ruská strana, aké ústupky očakáva od Napoleona. Otázka, ktorá Alexandra I. zaujímala najviac zo všetkých, sa týkala obnovenia pruského kráľovstva. Cár predpokladal, že francúzska strana nebude súhlasiť, aby bolo Prusko obnovené v hraniciach z roku 1806. Keby sa tento predpoklad potvrdil, cár by bol ochotný uvažovať o utvorení pruskej hranice po Labe. Ostatné územie by spadalo do Napoleonovej sféry. Ako náhradu Prusku by sa snažil vymôcť ekvivalent v Saskom kurfirstve alebo mestá Hannover a Lübeck.²⁹

Už počas rozhovorov s generálporučikom D. I. Lobanovom-Rostovským v júni 1807 (po podpísaní prímeria) navrhol Napoleon rozšíriť západnú hranicu Ruska po Vislu, „darujúc“ Alexandrovi I. východopoľské oblasti spolu s východným Pruskom.³⁰ Ak vychádzame z Projektu inštrukcií, môžeme usúdiť, že na prvom stretnutí Napoleona s Alexandrom I. sa Bonaparte pokúsil zistiť cárov postoj k tejto otázke. Súhlasné stanovisko by znamenalo, že zvyšnú časť poľského územia, predtým patriaceho Prusku, by ovládol Napoleon. Spojením tohto územia so

²⁶VPR, Projekt inštrukcií predstaviteľom splnomocneným viesť rokovania o uzavretí mieru s Francúzskom, s. 754-757.

²⁷V súlade s ustanoveniami konvencie z 21. marca 1800, uzavretej medzi Ruskom a Portou. Tento stav malo garantovať aj Francúzsko.

²⁸VPR, Projekt inštrukcií predstaviteľom splnomocneným viesť rokovania o uzavretí mieru s Francúzskom, s. 756.

²⁹Tamže.

³⁰VPR, anotácia dokumentu Generálporučík D.I.Lobanov-Rostovskij Alexandrovi I., 21. júna 1807, s. 618.

Sliezskom by tak mohol vytvoriť samostatný štát. Alexander I. návrh zamietol. Svoj postoj zdôvodnil tvrdením, že nechce byť spoluúčastníkom na krádeži územia pruského kráľa, s ktorým je spojený zmluvou.³¹ Domnievame sa však, že hlavným dôvodom nebola len obhajoba záujmov Fridricha Wiliama III., ale najmä presvedčenie, že na udržanie európskej rovnováhy je nevyhnutné udržať Prusko ako potenciálnu protiváhu Francúzska. Aby dosiahol zachovanie Pruska, musel ruský cár použiť všetko svoje diplomatické umenie.

Alexander I. predvídal, že francúzska strana navrhne uzavrieť aj spojenectvo medzi Ruskom a Francúzskom. Hoci bol rozhodnutý uzavrieť s Napoleonom mier a dodržiavať povinnosti, ktoré budú z dohody vyplývať, nepovažoval zatiaľ za nevyhnutné zakončiť toto zblíženie uzavretím spojenectva medzi obidvomi štátmi. Nemal dôvod sa domnievať, že by francúzska strana bola schopná uviesť závažné argumenty proti jeho rozhodnutiu, iba ak by Francúzsko sledovalo osobitné zábery, uskutočnenie ktorých by mohlo dosiahnuť takouto cestou. Tieto zábery sa mohli vzťahovať len na Turecko alebo Anglicko.³²

Turecká otázka bola pre Rusko dôležitým problémom z hľadiska budúcej zahranično-politickej orientácie. Preto cár dôrazne žiadal, aby sa vylúčila z predmetu rozhovorov s Francúzskom. Podstatou jeho zámerov bolo uskutočnenie priamych rusko-tureckých rokovaní. Nakoniec ani Napoleon netrval na diskusiách o týchto otázkach, ktoré by mohli narušiť vzájomné vzťahy, a súhlasil s udržaním status quo vo východnej otázke. Je zaujímavé všimnúť si, že na dosiahnutie hlavného cieľa – uzavretia spojenectva s Ruskom proti Anglicku, Napoleon ľahko ustupoval Alexandrovi I. v mnohých prerokovaných problémoch, vrátane východnej otázky.

Pre cára bolo však dôležité zistiť, aké sú budúce zábery Napoleona vo vzťahu k Turecku, či sa bude snažiť o úplné rozdelenie európskych dŕžav Turecka, alebo zamýšľa len čiastočné rozdelenie. Existovalo nemálo príčin, aby si cár neželal úplne vytlačiť Turkov z Európy. Osmanská ríša bola natoľko nepevná a dezorganizovaná, že nemohla byť nebezpečným susedom a súperom Ruska. Narušenie status quo prinášalo so sebou množstvo nepredvídateľných situácií. Rozdelenie bohatých a teritoriálne rozsiahlych provincií Turecka v Európe by mohlo vyvolať ďalšie dlhotrvajúce konflikty. Keby Rusko neovládlo Konštantinopol, jeho pozície v Čiernomorí by boli bezvýznamné. Pri konečnom rozdelení európskeho Turecka by nebolo možné zaoberať sa bez účasti Rakúska a územné rozšírenie tohto štátu nezodpovedalo záujmom Ruska ani záujmom Francúzska. Všetky tieto dôvody nútili Alexandra I., aby sa rozhodne vyslovil proti konečnému rozdeleniu dŕžav Osmanskej ríše. V protiklade s plánmi Napoleona o úplnom alebo čiastočnom delení tureckých provincií, Alexander I. navrhol svoj plán rozdelenia „sféry vplyvu“. Cár neprotestoval proti reorganizácii správy v provinciách, ktoré hraničili s dŕžavami Francúzska a Ruska a mali pre nich osobitný význam. „Sférou vplyvu“ Ruska by tak bolo Moldavsko, Valašsko a Srbsko, „sférou vplyvu“ Francúzska – Albánsko, Dalmácia a Kotorská oblasť. Obidve mocnosti by sa zaviazali nezasahovať do politiky druhej v jej „sfére vplyvu“.³³

Ak mal Napoleon v úmysle oprieť sa o spojenectvo s Ruskom v boji proti Anglicku, tak bolo možné predpokladať, že bude trvať na dvoch požiadavkách – 1. na uzavretí ruských prístavov pre Anglicko, 2. na tom, aby mu Alexander I. pomáhal vplývať na londýnsky dvor a prinútil ho zmierniť pozíciu v otázke neutrality morí a moreplavby. Obidve tieto požiadavky by mohlo Rusko splniť len za cenu roztržky s Anglickom. Preto mali ruskí splnomocnení vyvinúť maximálne úsilie, aby dokázali francúzskych zástupcov presvedčiť, že to v súčasnosti nezodpovedá ani ruským, ani francúzskym záujmom. Alexander I. si dobre uvedomoval silu anglického námorného loďstva. Keby došlo ku konfliktu, ruské námorné sily by boli s anglickými neporovnateľné. V ekonomickom záujme Ruska nebolo ani podieľať sa na kontinentálnej blokáde. V budúcnosti by cár bol ochotný prijať úlohu sprostredkovateľa v urovnaní anglo-

³¹VPR, Projekt inštrukcií predstaviteľom splnomocneným viesť rokovania o uzavretí mieru s Francúzskom, s. 757-759.

³²Tamže; s. 758.

³³Tamže; SIROTKIN, ref. 25, s. 98-99.

francúzskeho sporu. Ruská strana predpokladala, že keby anglická vláda nesúhlasila s navrhnutými podmienkami, Napoleon by sa pokúsil získať na svoju stranu Švédsko a Dánsko. Spojenectvo so severskými krajinami by mohlo byť predpokladom úspechu v konflikte s Anglickom.³⁴

Obidva dokumenty sú pravdepodobne jedným z variantov inštrukcií A. B. Kurakinovi a D. I. Lobanovi-Rostovskému na vedenie mierových rozhovorov v Tylži. Sú písané v prvej osobe, v mene Alexandra I. Kto ich písal, nie je známe. Nie sú datované, ani podpísané a nemajú charakter oficiálnych dokumentov, čo môžeme vysvetliť osobnou účasťou Alexandra I. na rozhovoroch. Tento fakt je možné objasniť aj charakterom samotných tylžských rozhovorov, ktoré sa začali v podmienkach náhleho obratu od vojny k mieru a priateľstvu s Napoleonom a tiež existenciou vážnych nezhôd v ruských vládnucích kruhoch.³⁵ Okrem toho sa dá tiež predpokladať, že Alexander I. nebol úplne presvedčený o priaznivom ukončení týchto rozhovorov, preto nedal dokumentom oficiálnu podobu. Je možné, hoci málo pravdepodobné, že obidva dokumenty boli len variantmi oficiálnych inštrukcií, ktoré sa neskôr stratili po likvidácii vojenského tábora v Tylži. Texty inštrukcií sa našli medzi písomnosťami ministra zahraničných vecí A. Ja. Budberga, no neboli písané jeho rukou. Mohol však byť pri ich zostavovaní. Nie je vylúčené, že na ich príprave sa podieľal aj A. B. Kurakin. Je známe, že Kurakin mal v predvečer podpísania rusko-francúzskeho príméria dôverný rozhovor s cárom, počas ktorého Alexander I. uviedol dôvody, ktoré ho nútia „priať si mier“.³⁶ V liste Márii Fiodorovne z 30. júna 1807 Kurakin oznamuje, že dostal rozkaz od Alexandra I., aby spolu s D. I. Lobanovom-Rostovským pripravili mierovú dohodu s Francúzskom. V tom istom liste píše, že pracuje nad zostavením „priaznivej dohody“.³⁷

Porovnanie tylžských dohôd so spomínanými dokumentmi je svedectvom, že mnohé tézy Projektu inštrukcií a Doplnkového projektu k inštrukciám sa stali základom podpísaných dohôd.

Korešpodencia medzi Napoleonom a Alexandrom I. v júlových dňoch pred podpísaním mierovej dohody a napokon aj samotný text tylžských dohôd ukazujú, aký široký okruh problémov sa podarilo prerokovať a vyriešiť vzájomne prijateľnou formou za krátky čas. Napoleon v snahe urýchliť podpísanie francúzsko-ruskej mierovej dohody zmenil najmä svoje plány v súvislosti s Pruskom. Alexander I. zrevidoval svoj názor na spojenectvo s Francúzskom a napokon súhlasil aj s podpísaním spojeneckej dohody.³⁸

Základné dokumenty podpísané v Tylži 7. júla 1807 pozostávajú z Rusko-francúzskej dohody o mieri a priateľstve, doplnenej osobitnými a tajnými článkami a Rusko-francúzskej dohody o útočnom a obrannom spojení. Za ruskú stranu dohody podpísali A. B. Kurakin a D. I. Lobanov-Rostovskij, za francúzsku stranu Ch. M. Talleyrand. O dva dni neskôr ich ratifikovali obidvaja panovníci.

Dohoda o mieri a priateľstve zaväzovala obidve strany urýchlene prerušiť vojenské akcie. Dohoda stanovila situáciu, ktorá sa utvorila v Európe k momentu jej podpísania. Priznali sa všetky teritoriálne a politické zmeny v západnej Európe, ktoré boli výsledkom dobyvateľských vojen napoleonského Francúzska. Podľa V. G. Sirotkina to bolo „absolútne najväčším víťazstvom napoleonskej diplomacie“.³⁹ Cársky režim musel uznať existenciu Varšavského veľkovevodstva (spojeného personálnou úniou so Saskom), vytvoreného z časti bývalého pruského záboru Poľska. Ako protiváhu si Alexander I. vymohol zachovanie Pruska ako samostatného

³⁴VPR, Projekt inštrukcií predstaviteľom splnomocneným viesť rokovania o uzavretí mieru s Francúzskom, s. 758-759.

³⁵Pozri: VPR, pozn.č. 264, s. 717, pozn.č. 403 s. 750, pozn. č. 407, s. 752.

³⁶VPR, anotácia dokumentu A. B. Kurakin cárovnej Márii Fiodorovne, 22. júna 1807, s. 621.

³⁷Tamže, anotácia dokumentu A. B. Kurakin cárovnej Márii Fiodorovne, 30. júna 1807, s. 629.

³⁸Tamže, anotácie dokumentov Alexander I. Napoleonovi, Tylža, 4. júla 1807, 6. júla 1807, 7. júla 1807, s. 630, 631, Napoleon Alexandrovi I., Tylža, 6. júla 1807, s. 630, pozn. č. 423, s. 762,

³⁹SIROTKIN, ref. 25, s. 101.

štátu, i keď v značne zmenšených hraniciach. Gdaňsk bol vyhlásený za slobodné mesto. Samotné Rusko neutrpelo nijaké územné straty, ale ešte získalo bialystockú oblasť. Varšavské veľkovevodstvo sa dostalo do vazalskej závislosti od Francúzska. Na hraniciach Ruska sa tak vytvorila predná stráž francúzskeho cisára. Vznikom tohto štátneho útvaru postavil Napoleon zároveň prekážku medzi Prusko a Rusko, aby sa nemohli spojiť v prípadnom konflikte proti Francúzsku. Utvorenie Varšavského veľkovevodstva nebolo v súlade so zámermi Alexandra I. V budúcnosti mohlo ľahko prispieť k obnoveniu Poľského kráľovstva, ktoré by si robilo nároky na tie bývalé poľské územia, ktoré získalo Rusko deleniami Poľska. Z pruských dŕžav na západ od Labe utvoril Napoleon nové Vestfálske kráľovstvo, ktorého panovníkom sa stal Napoleonov najmladší brat Jerôme. Petrohrad tiež uznal existenciu Rýnskeho spolku i kráľovské tituly Napoleonových bratov.⁴⁰

Nepodarilo sa úplne vylúčiť zasahovanie Francúzska do východnej otázky. Napoleon sa považoval za sprostredkovateľa pri usporiadaní sporných otázok medzi Ruskom a Tureckom. Rusko malo tiež odvolať svoje vojská z Valašska a Moldavska. Francúzsko sa však zaviazalo, že neobsadí územie týchto kniežatstiev svojím vojskom.⁴¹

V osobitných a tajných článkoch, ktoré tvorili súčasť mierových dohôd, sa Rusko zaviazalo stiahnuť svoje vojská z Kotorského zálivu. Priznalo tiež suverenitu Napoleona nad Jónskymi ostrovmi, za prísľub vojenskej pomoci v prípade, že jeho diplomatická intervencia v Konštantinopoli stroskotá. Po uzavretí mieru s Anglickom mal byť Hannover pripojený k Vestfálsku. Akonáhra sa malo Prusku vrátiť malé územie na ľavom brehu Labe.⁴²

V Rusko-francúzskej dohode o útočnom a obrannom spojení sa ruský cár a francúzsky cisár zaviazali spoločne vystupovať v každom vojenskom konflikte, ktorý by muselo viesť Francúzsko alebo Rusko proti ktorémukoľvek európskemu štátu. Spojenecká dohoda predpokladala v každom konkrétnom prípade určiť osobitnou konvenciou sily, ktoré každá strana použije proti spoločnému nepriateľovi a body, kde tieto sily budú musieť pôsobiť.⁴³ Musíme však poznamenať, že v období platnosti rusko-francúzskej spojeneckej dohody v r. 1807 – 1812 sa neurčili ani sily, ani body pôsobenia a neuzavrela sa vojenská konvencia s týmto účelom.

Ťažkým bol pre Rusko článok, ktorý formuloval požiadavky voči Anglicku. Predpokladalo sa, že ak Londýn neprijme sprostredkovateľstvo Ruska v urovaní anglo-francúzskeho konfliktu alebo nebude súhlasiť do 1. novembra 1807 s uzavretím mieru, je Rusko povinné prerušiť s ním diplomatické a obchodné vzťahy.⁴⁴ Tento článok, ktorý v konečnom dôsledku znamenal prístupenie ku kontinentálnej blokáde, vážne zasahoval ekonomické záujmy šľachty a obchodných kruhov Ruska, lebo obchodné vzťahy s Anglickom boli oveľa rozvinutejšie ako s Francúzskom. Ale aj tu sa našiel spôsob, vďaka niektorým „dieram“ v dohode, ako zmierniť negatívny dosah. V zmluve sa nič nehovorilo o zásadách uskutočňovania neutrálneho obchodu, ktorý uľahčoval účasť Ruska v kontinentálnej blokáde.⁴⁵

Spolu s Francúzskom sa Rusko malo pokúsiť získať pre kontinentálnu blokádu aj Švédsko, Dánsko a Portugalsko. Tieto krajiny mali uzavrieť anglickým lodiam svoje prístavy a odvolať

⁴⁰Pozri: VPR, Rusko-francúzska dohoda o mieri a priateľstve, Tylža, 7. júla 1807, s. 631-642 (vo francúzskom, aj v ruskom jazyku).

⁴¹Tamže. Roku 1802 bol sultán nútený prijať ruskú kontrolu nad menovaním miestnych vládcov (gospodarov) v Moldavsku a Valašsku. Ruský vplyv v týchto podunajských kniežatstvách, na Kaukaze a vo východnej Anatólii Turkov popudzoval. Napoleonove vojenské úspechy v druhej polovici roka 1805 podnietili Selima III. k rozhodnutiu. Na jeseň 1806 vymenil gospodarov vo Valašsku a Moldavsku bez súhlasu Rusov a uzavrel Úžiny pre cudzie vojnové lode. V novembri 1806 vpadla ruská armáda do podunajských kniežatstiev, sultán odpovedal vyhlásením vojny. SKŘIVAN, A.: Evropská politika 1648 – 1914. Nakladatelství Aleš SKŘIVAN ml., Praha 1999, s. 152.

⁴²VPR. Rusko-francúzska dohoda o mieri a priateľstve, Tylža, 7. júla 1807. Osobitné a tajné články, s. 641-642.

⁴³VPR. Rusko-francúzska dohoda o útočnom a obrannom spojení, Tylža, 7. júla 1807, s. 642-646. (vo francúzskom, aj v ruskom jazyku).

⁴⁴Tamže.

⁴⁵Rossijskaja diplomatija v portretach, ref. 2, s.118.

svojich vyslancov v Londýne. Dalo sa však predvídať, že spomínané krajiny by ťažko mohli s takouto požiadavkou súhlasiť.⁴⁶ Nedala sa vylúčiť aj možnosť napadnutia Ruska zo strany Anglicka a Švédska. Bolo nevyhnutné zabezpečiť od severu hlavné mesto Ruska Petrohrad, ležiace blízko hraníc. Domnievame sa, že pravdepodobne už v Tylži sa nepriamo pripravovalo budúce pripojenie Fínska k Rusku, pre ktoré viedlo Rusko v rokoch 1808 – 1809 neľahkú vojnu so Švédskom.⁴⁷ Pre Rusko znamenalo pripojenie Fínska zaokrúhlenie hraníc na severe a upevnenie prevahy v Baltickom mori.

Čo sa týka Osmanskej ríše, s ktorou bolo Rusko vo vojnovom stave, Napoleon navrhol sprostredkovať ukončenie vojny za podmienok výhodných pre Rusko. Zaviazal sa, že v prípade, ak by turecká vláda nesúhlasila so sprostredkovaním Francúzska v rusko-tureckom konflikte, vystúpi na strane Ruska.⁴⁸ V skutočnosti sa rusko-turecké rozhovory sprostredkované Francúzskom sice skončili 24. augusta 1807 podpísaním dohody o prímerí,⁴⁹ ale vojna s Turkami sa neprerušila. Rusko ju muselo viesť bez akejkoľvek podpory zo strany Francúzska až do roku 1812. V Tylži sa Napoleon dopustil svojej obvyklej vierolomnosti – a to nielen voči Rusku, ale aj voči Osmanskej ríši. Na jednej strane lákal Alexandra I. plánmi na možné delenie tureckých dŕžav v Európe, súčasne však ubezpečoval tureckého sultána o svojom priateľstve a sľuboval, že bude obhajovať nedotknuteľnosť jeho ríše.⁵⁰

Deviateho júla 1807, keď sa ratifikovali rusko-francúzske dohody, bola podpísaná aj rusko-francúzska dohoda o odovzdaní Kotorského zálivu a Jónskych ostrovov Francúzsku. Obsahom dohody boli inštrukcie o stiahnutí ruského vojska z týchto oblastí.⁵¹

Aspoň stručne musíme spomenúť, že v ten istý deň bola podpísaná aj mierová dohoda Francúzska s Pruskom. Bola zostavená narýchlo a povrchno. Pre Berlín mala katastrofálne dôsledky. Ako sme už naznačili, Fridrich Wiliam III. musel dať Napoleonovi k „dispozícii“ svoje územie medzi Labem a Rýnom, ako i poľské územia na východe. Oblasť okolo Cottbusu získalo Sasko. Prusku sa ponechalo „Staré Prusko“, Pomoransko, Brandenbursko a Sliezske. Všetko ostatné sa mu odňalo.⁵² Pritom sa Napoleon postaral o provokáciu proti Prusku. Vložil totiž do štvrtého článku tylžskej dohody vetu, že spomínané štyri provincie sa vracajú Prusku, t. j., že Prusko sa nezotiera definitívne z mapy Európy „z úcty k Jeho veličenstvu cisárovi všetkých Rusov“.⁵³

Mnohí historici vidia v Tylži dohodu o rozdelení sfér vplyvu v Európe. Napoleon sa snažil o dohodu s Alexandrom I. rovnako ako sa v roku 1800 snažil o spojenectvo s jeho otcom Pavlom I. V jeho európskej politike stálo Rusko vždy v extrémnej pozícii – v prvých rokoch ako možný spojenec alebo nakoniec ako osudový protivník. V dobe, o ktorej hovoríme, robil Napoleon všetko preto, aby získal Rusko za spojenca, a tým i posilnil postavenie Francúzska voči jeho hlavnému rivalovi – Anglicku.

Alexander I. považoval mier s Francúzskom a nakoniec aj spojenectvo s ním, v danej situácii za nevyhnutné, najmä preto, že na ďalší boj nemalo Rusko sily. Dobre chápal, že v zložitých podmienkach najlepšou taktikou a tiež stratégiou bude vyčkávanie. Už v Tylži Alexander I. tušil,

⁴⁶VPR, s. 642-644.

⁴⁷17. 9. 1809 bol uzavretý mier vo Frederikshamme, ktorým sa Švédsko zrieklo Fínska až po riekou Torneu a Alandských ostrovov.

⁴⁸VPR, Rusko-francúzska dohoda o útočnom a obrannom spojenectve, Tylža, 7. júla 1807 s. 642-646.

⁴⁹Pozri: VPR, pozn. č. 426, s. 763.

⁵⁰Dejiny diplomacie, *ref. 1*, s. 400.

⁵¹VPR, Rusko-francúzska dohoda o odovzdaní Kotora a Jónskych ostrovov Francúzsku, Tylža, 9. júla 1807 s. 646-649.

⁵²Pozri: SCHOEPS, *ref. 4*, s. 111-114.

⁵³VPR, Rusko-francúzska dohoda o mieri a priateľstve, Tylža, 7. júla 1807, s. 638. Prusko sa územne i počtom obyvateľstva zmenšilo temer o polovicu. Muselo sa zaviazat', že sa pripojí ku kontinentálnej blokáde a zaplatí vojnovú náhradu. Všetky dôležité pruské pevnosti mali byť obsadené francúzskymi jednotkami, početný stav pruskej armády nesmel prekročiť 42 000 mužov. Ťažkým bremenom bol pruský záväzok vydržiavať v oklieštenom štáte 150 000 francúzskych vojakov. Pozri: SKŘIVAN, *ref. s.* 153.

Vojenská história

že nová profrancúzska politika narazí doma na hlboký odpor jednak šľachty, ktorá stále v Napoleonomi videla revolúciu, jednak obchodných kruhov, pretože Anglicko bolo jedným z hlavných zahranično-obchodných partnerov Ruska a tento obchod musel Alexandrovou politikou nutne utpieť a nepriaznivo sa odraziť na ekonomike krajiny. Ale cár zatiaľ nevidel iné východisko. Až začiatkom vojny v roku 1812 tylžské dohody stratili význam.

Ak sa však pozrieme na tylžské rozhovory z hľadiska vtedajšej medzinárodno-politickej situácie a ak zoberieme do úvahy momentálne reálne podmienky, tak musíme priznať, že ruský cár skutočne nemal na výber. V diplomatickom boji proti Francúzsku zostal sám. Treba však poznamenať, že v týchto rozhovoroch vystupoval Alexander I. prvýkrát ako bystrý diplomat a zdá sa, že to bola sféra, v ktorej bol schopný vyrovnat' sa európskym osobnostiam svojej doby. Rusko Tylžským mierom z teritoriálneho hľadiska nestratilo. Muselo sa len vzdať niektorých svojich pozícií vo východnom Stredomorí. Bolo síce nútené urobiť značné ústupky, zachovalo si však samostatnosť v rokovaniach. Obidve vlády si v texte dohodnutých zmlúv ponechali „zadné dvierka“ pre ďalšiu politiku v dvoch bodoch, ktoré ani jedna, ani druhá strana nemali v úmysle plniť a v ktorých boli rozhodnuté robiť politiku vo svojom záujme. Rusko v prípade spojenectva protianglického, Francúzsko v politike protitureckej a v otázke rozdelenia Turecka.

V Tylži bol Napoleon prvýkrát konfrontovaný s limitmi svojich možností, ktoré pred ním postavilo Rusko. Už niektorí významní súdobí politici usudzovali, že Francúzsko sa vydalo nesprávnym smerom, najmä vo vzťahu k Prusku. Keby Napoleon namiesto snahy o jeho zničenie túto mocnosť oslabil a na takom základe ju pripojil k Rýnskeму spolku, stavba, ktorú by sa mu tak podarilo zriadiť, by bola odolnejšia. Mier v Tylži mu to nemohol poskytnúť, ba dokonca prispel k jej otráveniu, lebo jeho podmienky boli tvrdé a prehnané. Ani spojenectvo francúzsko-ruské po Tylžskom mieri nespočívalo na takých pevných základoch, aby mohlo byť trvalé. Záujmy obidvoch veľmocí boli značne odlišné a objektívny vývoj ich musel skôr, či neskôr znova postaviť proti sebe.

J. BOBOKOVÁ: DIE RUSSISCHE DIPLOMATIE BEI DEN FRIEDENSVERHANDLUNGEN IN TILSIT IM JAHRE 1807

In Juli 1807 fand in dem Städtchen Tilsit in Ostpreussen ein Treffen von zwei Herrschern – des russischen Zaren Alexander I. und des französischen Kaisers Napoleon I. – statt. Das Treffen endete mit der Unterzeichnung eines Friedens- und Bündnisvertrages zwischen Frankreich und Russland. Dem Vertrag ging der Einfall der französischen Armee in Preussen und Zerschmetterung der preussischen Armee, der Einstieg Russlands in den Krieg gegen Frankreich, die Unterschreibung der Bartensteiner Konvention zwischen Preussen und Russland und ein schwerer Niederschlag Russlands durch die Armee Napoleons in der Schlacht bei Friedland voran.

Die Grunddokumente, die am 7. Juli 1807 in Tilsit unterzeichnet wurden, bestehen aus Russisch – französischem Friedens- und Freundschaftsabkommen, das durch separate und geheime Artikel ergänzt wurde und aus Russisch-französischem Abkommen über Angriffs- und Verteidigungsbündnis. Für die russische Seite unterzeichneten die Abkommen A. B. Kurakin und D. I. Rostovskij, für die französische Seite Ch. M. Talleyrand. Zwei Tage später ratifizierten beide Herrscher die Dokumente.

Der Vertrag war aus der Seite Napoleons sehr maßvoll und für Russland bedeutete keine Gebietsverluste (im Gegenteil, Russland gewann das Gebiet Bialystok). Peterburg musste die Existenz des Rheinbundes, des Warschauer Grossherzogtums, des Königreiches von Westfalen, als auch weitere territoriale und politische Änderungen in Europa, die ein Ergebnis der Eroberungskriege napoleonischen Frankreichs waren, akzeptieren. Alexander I. erzielte die Behauptung Preussens als selbstständigen Staates, obwohl in ziemlich verringerten Grenzen. Der wichtigste Punkt war die russische Zusage die Beendigung des englisch – französischen Konfliktes zu vermitteln. Napoleon verbandete sich hinwieder den russischen Frieden mit Türken zu vermitteln.

Für das militärisch bemächtigte Preußen waren die Friedensbedingungen viel schwieriger. Außer den Gebietsverlusten musste Preußen die Anwesenheit der französischen Armee auf seinem Gebiet akzeptieren und zur kontinentalen Blockade hinzutreten. Später wurde auch die Präsenzstärke der preußischen Armee beschränkt.

Das russisch – französische Bündnis dauerte nur bis zum Jahr 1810, dann bereiteten sich die beiden Staaten auf den Konflikt vor, der im Jahre 1812 mit dem Einbruch Napoleons in Russland ausbrach.